вижу, не совсем хорошо понимаете русскую публику. Ее характер определяется положением русского общества, в котором кипят и рвутся наружу свежие силы, но, сдавленные тяжелым гнетом, не находя исхода, производят только уныние, тоску, апатию. Только в одной литературе, несмотря на татарскую цензуру, есть еще жизнь и движение вперед. Вот почему звание писателя у нас так почтенно, почему у нас так легок литературный успех, даже при маленьком таланте. Титло поэта, звание литератора у нас давно уже затмило мишуру эполет и разноцветных мундиров. И вот почему у нас в особенности награждается общим вниманием всякое так называемое либеральное направление, даже и при бедности таланта, и почему так скоро падает популярность великих поэтов, искренно или неискренно отдающих себя в услужение православию, самодержавию и народности. Разительный пример — Пушкин, которому стоило написать только два-три верноподданических стихотворения и надеть камер-юнкерскую ливрею, чтобы вдруг лишиться народной любви» («Литературное наследство», № 56 // В. Г. Белинский, т. II. — М. : Изд-во АН СССР, 1950. — С. 571–581).

4. *Попович М.* Нарис історії культури України / Мирослав Попович — К. : АртЕк, 1998. — С. 377.

5. *Куделин А.Б.* Образ восхваляемого в средневековом арабском панегирике // Поэтика средневековых литератур Востока. — М., 1994. — 239 с.

6. *Пріцак О.* Шевченко-пророк / Омелян Йосипович Пріцак. — К., 1993.

7. *Жиляков С.В.* Жанровая традиция стихотворения-«Памятника» в русской поэзии XVIII–XX вв. : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.01 «Русская литература» / Сергей Викторович Жиляков. — М., 2010. — 23 с.

УДК 821(1/9)–1.02

ДЖЕРЕЛА ТА ФУНКЦІЇ ГЕТЕРОГЕННОГО ІНТЕРТЕКСТУ В ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

Дячок С.О.,
Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті здійснено спробу дослідження джерел і функцій гетерогенного інтертексту в поезіях Л. Костенко. Зокрема, простежено специфіку функціонування античних і середньовічних алюзій і ремінісценцій в її творах, проаналізовано роль інтертексту у втіленні її авторської концепції.

Ключові слова: *інтертекст, міфологема, ремінісценція, алюзія.*

В статье предпринята попытка анализа источников и функций гетерогенного интертекста в поэзии Л. Костенко. В частности, прослежена специфика функционирования античных и средневековых аллюзий и реминисценций в ее произведениях, проанализирована роль интертекста в воплощении ее авторской концепции.

Ключевые слова: *интертекст, мифологема, реминисценция, аллюзия.*

The article analyzes sources and functions of heterogeneous intertext in the poems by Lina Kostenko. The article traces ancient (mythological) and medieval (mythological and historical) allusions and reminiscences in the said texts. Intertext is regarded as a means of realizing the author's conception.

Key words: *intertext, mythology, reminiscence, allusion.*

Активне використання інтертексту є «обов'язковою частиною культурного дискурсу і одним із основних художніх прийомів, оскільки принципова еклектичність і цитування є домінуючими рисами сучасної культурної ситуації» [1]. Дослідженню функцій інтертекстуальності в літературних творах присвячені роботи багатьох дослідників (Р. Барт, М. Бахтін, Ю. Крістева, Ю. Ковбасенко, Ю. Лотман, А. Мережинська, М. Ріффаттер та ін.).

Творчий доробок Ліни Костенко теж став предметом розгляду в роботах низки дослідників (В. Базилевський, С. Барабаш, В. Брюховецький, Р. Гром'як, І. Денисюк, М. Жулинський, М. Ільницький, Г. Клочек, Ю. Ковбасенко, М. Кодак, Г. Кошарська, Н. Криловець, А. Макаров, В. Моренець, О. Никанорова, В. Панченко, І. Пономаренко, В. Саєнко, Т. Салига, Л. Сеник, Е. Соловей, Л. Таран, К. Фролова та ін.).

Проте джерела та особливості функціонування гетерогенного інтертексту в поезіях Ліни Костенко предметом спеціального дослідження ще не були, що засвідчує **актуальність** обраної нами теми.

Метою цієї статті є аналіз джерел і функцій гетерогенного інтертексту в поезіях Ліни Костенко. Показовим у цьому сенсі є, наприклад, вірш «Люблю чернігівську дорогу», де лаконічно, прозоро й випукло репрезентовано три хронотопи: 1) античний; 2) середньовічний; 3) сучасний. Така контамінація дає несподіваний і відчутний ефект.

Твір побудовано як дорожню замальовку: восени, під час збору врожаю, лірична героїня їде в автівці по чернігівській дорозі, споглядаючи дари щедрої української землі («*Вінки цибулі бурштинові / там висять просто на тинах*» або «*несе хтось яблука в приполі, / несе хтось груші в картузі*» і т. п.). Уведення до цієї «рустикальної» замальовки інтертексту поглиблює інтелектуалізм вірша, привносячи до нього історіософічний підтекст і наближаючи до стилістики буколіки чи пасторалі.

Цікавим є звернення до античної міфології, репрезентоване двома алюзіями. Перша з них відсилає читача до еллінських жертвоприношень, які здійснювалися зазвичай шляхом спалювання пожертвувань (м'яса жертовних тварин, городини тощо), оскільки елліни вірили, що олімпійські боги споживають саме *дим*, який здіймається до неба (Олімпу). Поетеса філігранно порівнює дим від спалюваного бадилля картоплі (хронотоп: реальність — сучасність — Україна) з античними жертвоприносеннями (хронотоп: міфологія — прадавні часи — Еллада): «*...Немов димки димлять жертовні — / копають люди картоплі*».

Друга алюзія ґрунтується на зіставленні сучасної української бабусі з давньогрецькою богинею родючості Деметрою (інтегративні семи: «старість» і «причетність до дарів природи»): «*Від магістралі за два метри, / уся закутана в що є, / сидить бабуся, як Деметра, / у відрах моркву продає*». Порівняння простої сільської бабусі з могутньою еллінською богинею Деметрою (сестрою й дружиною самого Зевса! [2, т. 1, с. 364–365]) на перший погляд виглядає дещо несподіваним. Цікаво, що воно не знижує образу античної богині, не переходить у бурлеск (як це, наприклад, відбувається з олімпійцями в «Енеїді» Івана Котляревського), а, навпаки, вивищує не лише образ української селянки-трудівниці, а й пафос усього вірша Ліни Костенко. Адже проста, невибагливо вдягнена сільська бабуся («уся закутана в що є») за своїм життєвим покликанням — обробляти землю, збирати врожай («дари Деметри»), годувати свій рід і нарід — вивищується до масштабу еллінської богині і теж набуває символічних рис годувальниці людства. Отже, завдяки уведенню до твору античного міфологічного інтертексту відбувається уславлення українського народу, його працьовитості та споконвічного зв'язку з рідною землею. Невипадково у вірші «Я кину все. Я вірю в кілометри» Ліна Костенко називає ту ж Деметру «богинею землі» [3, с. 30]. Отже, використання гетерогенного інтертексту дозволяє поетесі втілити свою авторську концепцію, причому без надмірного дидактизму та панегіричності.

Крім того, завдяки цим алюзіям її вірш стилістично та пафосно наближається до античної буколіки, набуваючи пасторально-живописного звучання, тож невипадково в його фіналі з'являється лексема «натюрморт» («*...І знову мчиш, як метеор ти. / І довго світяться в душі / оті розкішні натюрморти / уздовж доріг на спориші*»). Це улюблений прийом поетки, котра любить «малювати словом», інтерполюючи свої поезії до широкої мистецької парадигми (пор.: «Українське *альфреско*» або «Вітри гули *віолончеллю*...»).

Другий шар інтертексту у вірші Ліни Костенко бере витоки в добі Київської Руси. Навіть без співвіднесення з античним він є гетерогенним, оскільки складається з двох складових. По-перше, міфологічної: в рядку «*Там досі моляться Стрибогу / високі в сонці ясени*» згадано могутнє дохристиянське божество. Про Стрибога йдеться у «Слові о полку Ігоревім», йому ж поставив ідола в Києві (980) сам Володимир-хреститель [2, т. 2, с. 471]. Згадує Ліна Костенко також праслов'янських богинь Берегинь («*Русявокосі Берегині / позолотили береги*») [2, т. 1, с. 168–169]. Тут лексема «позолотили» водночас є і натяком на колір волосся сучасних чернігівців (нащадків білявих поліщуків і сіверян), і імпліцитним компліментом на їхню адресу («народ — як золото»). По-друге, тут наявна алюзія на історичні реалії Княжої доби («*Дівчата ходять, мов княгині*»). Поетеса немов перекидає місток між епохами: Античність пов'язується не лише з Середньовіччям (добою Київської Руси), а й із Сьогоденням. Вона постійно повертається до сучасності, описуючи побутові деталі, котрі різко контрастують із розглянутими «високими» античними й середньовічними образами. У вірші наявна «висока» лексика: жертовний дим, Деметра, Стрибог, Берегині, княгині. А поруч — лексика знижена, побутова («картуз», «картоплі», «шелюга»), позначена в словниках стилістичними мітками: «припіл — *розм.* «пола одягу» [5, с. 893]. Цей стилістичний контраст не принижує Минувшину, а вивищує Сучасність, єднаючи її з прадавніми епохами і тим самим поетизуючи сучасних українців і Україну.

Таким чином, аналіз джерел і функцій гетерогенного інтертексту в поезіях Ліни Костенко спонукає зробити **висновки**, що уведення до

віршів гетерогенного інтертексту дозволяє Ліні Костенко:

— прокреслити й підкреслити тяглість і неперервність історичної лінії: Античність (Україна — «степова Еллада») — Середньовіччя (Київська Русь) — Україна сучасна;

— втілити авторську концепцію без надмірних дидактизму та панегіричності;

— поглибити інтелектуальний підтекст віршів, привнести до них історіософічний підтекст.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ковбасенко Ю.І.* Література постмодернізму: штрихи до портрету / Юрій Ковбасенко // Acta Neophilologica. — 2009. — XI. — Wydawnictwo Uniwersytetu Warminsko-Mazurskiego w Olsztynie. — С. 45.
2. Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т. / Гл. ред. С.А. Токарев. — М. : Рос. энциклопедия, 1994 (Т. 1. — 672 с. ; Т. 2. — 720 с.)
3. *Костенко Л.* Річка Геракліта / Ліна Костенко. — К. : Либідь, 2011. — 288 с.
4. *Костенко Л.* Мадонна перехресть. — К. : Либідь, 2012. — 112 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Кер. вид. проекту П.М. Мовчан, В.В. Німчук, В.Й. Клічак. — К. : Дніпро, 2009. — 1332 с.